

MÅLET
ER Å FOREBYGGE
MOBBING OG
NEGATIV SOSIAL
KONTROLL!

FORORD

Prosjekt Frihet UNG er en del av hovedprosjektet Prosjekt Frihet, og et steg videre i det forebyggende arbeidet mot mobbing og negativ sosial kontroll. Det konkrete målet er å skape et mulighetsrom til samtale om ulike sider ved tema mobbing og negativ sosial kontroll. I tillegg ønsker Prosjekt Frihet UNG å gi ungdommer kunnskap om sine rettigheter, og styrke deres mot til å være seg selv og ta selvstendige valg. Dette kan man ikke få til gjennom Prosjekt Frihet UNG alene, men dette er vårt bidrag. Vi har derfor skapt et enkelt dialogverktøy til bruk på ungdomsskole og videregående skole.

Utviklingen av dialogverktøyet har skjedd i et samarbeid mellom den frivillige organisasjonen LUNAR, Grimstad kommune og Arendal kommune. Arendal kommune har 2019 hatt prosjektmidler fra Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder til for å jobbe med kompetanseheving i forhold til negativ sosial kontroll i sin kommune. I den forbindelse ønsket Arendal voksenopplæring utprøving av Prosjekt Frihet i utvalgte ungdomsskoler. Etter at Arendal voksenopplæring har hatt god erfaring med å bruke Prosjekt Frihet på sin skole, ønsker de et tilpasset opplegg for ungdomsskoler. Det har vært arrangert flere referansegrupper og idéworkshops med elever fra ungdomsskole og videregående, og deres erfaringer og innspill har dannet grunnlaget for deler av innholdet og flere av de strategiske valgene som er gjort i prosjektet. Det vil rettes en spesiell takk til Joudi Al-Antouz, Liva Nordhus, Tuva Emilie Gauslå, Hassan Hussein og Alexander Glad Mitic for deltakelse i referansegruppe. Prosjektgruppa ut over disse fem har bestått av Ingrid Sofie Torstveit Nordhus, Helsesykepleier ved Arendal voksenopplæring og Linn Iren Engemyr Knutsen, Flyktningkonsulent i Grimstad kommune og Prosjektutvikler i Prosjekt Frihet.

Ungdommene som har deltatt i utformingen av prosjektet gir uttrykk for at dette er et viktig tema det ikke snakkes nok om. De var relativt ukjente med lovverk og rettigheter, og var også ukjente med uttrykket «negativ sosial kontroll», selv om fenomenet ved nærmere beskrivelse var godt kjent. Ungdommene snakker om mobbing og negativ sosial kontroll som en del av et hverdagspress de opplever som utfordrende, og at baksnakking er et av de største problemene. Dette understreker viktigheten av å jobbe forebyggende da «små» opplevelser i hverdagen kan få store konsekvenser for ungdommenes trivsel på skolen, deres psykiske helse og troen på egen fremtid. Ungdommene er samtidige optimistiske og sier at en av løsningene er å ha mot til å tørre å være seg selv, og dette får man ved hjelp av venner, trygge felleskap og gode forbilder.

På veilederen har spesialpedagog og doktorgradsstipendiat ved Universitetet i Agder, Helene Berntsen, gitt nyttige tips og råd slik at det fagpedagogiske er godt ivaretatt. Prosjekt Frihet UNG har mottatt økonomisk støtte fra Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet i utviklingsfasen gjennom 2019.

Prosjektgruppa håper dette dialogverktøyet kan bli nyttig for mange!

Grimstad, 01.10.2019

Med vennlig hilsen på vegne av prosjektgruppa,
Prosjektutvikler i Prosjekt Frihet,
flyktningkonsulent i Grimstad kommune og frivillig i LUNAR.

Linn Iren Engemyr Knutsen

Telefon: 91 55 76 18

e-post: linn@prosjektfrihet.no // linn.knutsen@grimstad.kommune.no

INNLEDNING

Denne veilederen tar for seg hver eneste foil i dialogverktøyet Prosjekt Frihet UNG. Den gir informasjon om intensjonen med den enkelte foilen og sier kort noe om hvordan den er tenkt brukt i klasserommet, samt deler erfaringer fra referansegruppa. I og med at metoden er dialogisk kan en slik veiledning ikke gi uttømmende informasjon eller et statisk manus som forberedelse til å ta dialogverktøyet i bruk. Hensikten har vært å si nok i veilederen til å gi forståelse for innholdet og trygghet til den som skal bruke opplegget.

Veilederen er ikke et uttømmende læreverk knytte til tematikken mobbing og negativ sosial kontroll og det henstilles til at den som underviser opparbeider seg tilstrekkelig kunnskap om tematikken ved lesing av annet fagstoff. Veilederen inneholder noen referanser til fagstoff vi anser som nyttig.

MÅLSETTING OG METODE

Målet med dialogverktøyet er å bidra i det forebyggende arbeidet mot mobbing og negativ sosial kontroll ved ungdomsskoler og videregående skole. Det finnes flere måter å gjøre dette på, men få som kombinerer temaene mobbing og negativ sosial kontroll på en måte som inkluderer minoritet og majoritet. Men dette mener vi å observere at negativ sosial kontroll enkelte ganger i stor grad ses i sammenheng med integrering, og derfor innvandrere og minoritetsgrupper, og vi ønsker å forstå negativ sosial kontroll i en bredere kontekst.

Ungdommene i referansegruppa var opptatt av å finne en måte å bidra til et bedre skolemiljø der eleven opplever at det er trygt å være seg selv. Dette mente de dialogverktøyet kunne bidra til ved at det informeres om lovverk, snakkes om empati og styrker elevenes selvfølelse. Dette vil til sammen kunne gi dem større mot til å være seg selv. Holdningsendringer kan ikke tvinges frem, men Prosjekt Frihet UNG tror at ny kunnskap og ny refleksjon kan skape positive endringer. Dette vil vi bidra til gjennom å forsøker å gi elevene ny kunnskap og bevissthet gjennom å informere om blant annet norsk lovverk knyttet til mobbing, og rettigheter knyttet til det enkelte menneskets frihet til å bestemme over eget liv.

Metoden som ligger til grunn for undervisningsopplegget er konstruktivistisk læringsteori. Undervisningen baserer seg i tillegg på dialog og deltakernes egne eksempler og refleksjoner blir viktig å bygge videre på underveis. Det er likevel svært viktig å være varsom med å bruke deltakerne som eksempler i plenum. Det anbefales å bruke tenke eksempler for å beskrive konkrete, men fiktive, situasjoner. I undervisningen anbefaler ungdommene fra referansegruppa den som underviser å tørre å være tydelig og konkret.

STRUKTUR

Undervisningen består av 16 foiler som er beregnet for 2 undervisningstimer, aller helst 2x60 minutter med en pause i midten. Det anbefales å følge foilene slik de er planlagt i rekkefølge, dog med en naturlig fleksibilitet. Det er viktigere å få til gode diskusjoner og samtaler i klassene enn å komme gjennom alle foiler i en bestemt rekkefølge.

ANBEFALINGER

Det anbefales at den/de som skal undervise i dette først og fremst har lyst og finner tema spennende. Ut over dette er det viktig å føle seg trygg og gjerne opparbeide seg tilstrekkelig med fenomenkunnskap før man underviser. Høy grad av kultursensitivitet er også å regne som en forutsetning. Man behøver ikke å være utdannet pedagog for å undervise i dette, men det bør være en person deltakerne har tillit til og som er tilgjengelig for deltakerne i etterkant av undervisningen. Det anbefales også at hele skolen har noe kunnskap om hva som undervises i dette kurset, slik at det forebyggende arbeidet kan «sitte i veggene» på skolen, og ikke bæres av enkeltpersoner alene.

Ungdommene i referansegruppen ønsket seg dette dialogverktøyet i klasserommene ved semesterstart slik at det kunne legge et grunnlag for resten av semesteret, og at man kunne ta opp igjen tema ved flere anledningen gjennom semesteret. Det er laget klasseromsplakater med positiv tekst som kan henges opp i klasserommet og minne om tema også ut over disse to timene.

Se prosjektfrihet.no eller kontakt prosjektleder for mer informasjon.

Prosjektleder Linn Iren Engemyr Knutsen

Telefon: 91 55 76 18

e-post: linn@prosjektfrihet.no // linn.knutsen@grimstad.kommune.no

Opphavsrett og copyright Prosjekt Frihet og Prosjekt Frihet UNG

Konseptet og innholdet i Prosjekt Frihet sitt undervisningsopplegg og tilhørende materiell tilhører Linn Iren Engemyr Knutsen, og er underlagt opphavsrett i henhold til åndsverkloven. Dette innebærer at Linn Iren Engemyr Knutsen har enerett til å videreutvikle, reprodusere, spre og/eller lagre materiale som er blitt utviklet gjennom dette prosjektet. Det vil være seg flyers og annet tekstmateriell, workshops, foredrag, veileder ol., jf. Åndsverkloven § 2. I praksis betyr dette blant annet at tilgang til undervisningsmaterialet kun kan gis av Linn Iren Engemyr Knutsen, og ikke deles fra en kommune til en annen.

Prosjekt Frihet og alle prosjektets konsepter og materiell nyter også vern etter markedsføringsloven. Undervisningsopplegget og dets tilhørende materiell er originale med hensyn til tematisk innhold, vinkling og uttrykk. Etterligning av undervisningsopplegget vil kunne utgjøre en krenkelse av etterligningsvernet i markedsføringsloven §8a og/eller stride mot god forretningsetikk, jf. §1.

Linn Iren Engemyr Knutsen vil om nødvendig iverksette juridiske tiltak for å forsikre seg at ulovlig kopiering og videreformidling av Prosjekt Frihets undervisningsopplegg og tilhørende materiell opphører.

©Linn Iren Engemyr Knutsen

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Målet med denne leken i starten av undervisningen er å engasjere umiddelbart og skape nysgjerrighet. I tillegg vil man adressere problemet med baksnakking og ryktespredning og rollen det har i både mobbing og negativ sosial kontroll.

Man kan starte timen uten mye forklaring, men bare introdusere hviskeleken og forklare hvordan den fungerer. Lærer hvisker et ord eller en setning til den første eleven, som hvisker videre til den neste, helt til ordet eller setningen har blitt hvisket gjennom klasserommet og siste eleven sier det h*n hørte høyt. Ordet/setningen kan kun viskes en gang.

Den/de ordene og setningene man kan bruke kan for eksempel være:

Det er dumt at noen baksnakker // Gode venner baksnakker ikke // Modig // Frihet // Trygghet // Hverdagspress

Ut over dette er det fritt for den som underviser å finne noe de tenker kan passe til tema og gruppen det undervises for.

Overgangen fra leken til tema for resten av timen(e) kan for eksempel være å si noe om at denne leken er en illustrasjon på det vi skal snakke om i fortsettelsen, nemlig baksnakking, ryktespredning, mobbing, hverdagspress og negativ sosial kontroll. Ingen av oss ønsker at det settes ut feile eller dårlige rykter om oss, og alle vet at et dårlig rykte kan være skadelig og vare lenge. Og noen ganger brukes også dette som en trussel og et maktmiddel: Hvis du ikke gjør sånn og sånn, skal jeg fortelle «det og det» til alle.

Baksnakking og mobbing kan gjøre skolehverdagen for den enkelte vanskelig, og målet med dette dialogverktøyet blir å påvirke til et bedre skolemiljø og samtidig skape bevissthet om mobbing og negativ sosial kontroll.

Det er også tydelig at man på ung.no er opptatt av baksnakking og mobbing, og det finnes flere saker som kan lese på ung.no: https://www.ung.no/mobbing/3675_Hvordan_f%C3%A5_slutt_p%C3%A5_baksnakkingen.html

I noen tilfeller er mobbing og negativ sosial kontroll noe som tydelig rammes av mobbeparagrafen 9A, straffeloven eller annet lovverk. Andre ganger handler det mest om det man opplever i hverdagen hvor grensegangene er vanskeligere å trekke. Det viser seg likevel i flere av tilfellene hvor lovverket rammer at noe av det bakenforliggende har vært noe så «enkelt» som baksnakking og ryktespredning. Deltakere i både Prosjekt Frihet og Prosjekt Frihet UNG gir uttrykk for at baksnakking er et stort problem knyttet til både mobbing og negativ sosial kontroll.

Se gjerne mer informasjon her om baksnakking som skjult mobbing:

<https://forskning.no/barn-og-ungdom-skole-og-utdanning-oslomet/den-skjulte-mobbingen-skolene-ikke-ser/292851>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne gir uttrykk for at baksnakking er et stort problem både på ungdomsskolen og videregående skole. Noe av det elevene frykter mest er utenforskap og ensomhet. Frykten for dette gjør at man finner seg i både mobbing, trakassering og negativ sosial kontroll. Deltakerne sier baksnakking er ødeleggende for selvfølelsen og opplevelsen av egenverdi.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Det er ønskelig å jobbe frem en felles begrepsforståelse i gruppen der dialogverktøyet brukes.

Elevene snakker sammen to og to om hva mobbing betyr og hva negativ sosial kontroll betyr, og dette kan gjerne linkes til rollen baksnakking og ryktespredning har i dette. Dette gjør de i et par minutter før forslagene samles i et tankekart på tavla hvor mobbing og negativ sosial kontroll er satt inn i hver sine sirkler.

Klarer man å finne noen fellesnevner? Kan man klare å samle flere av referansene og erfaringene i en felles opplevelse av «press»? Det er i alle fall intensjonen med dette, å se at mobbing og negativ sosial kontroll har en forbindelse i det at det skapes press både innenfra og utenfra knyttet til den/de gruppene man tilhører.

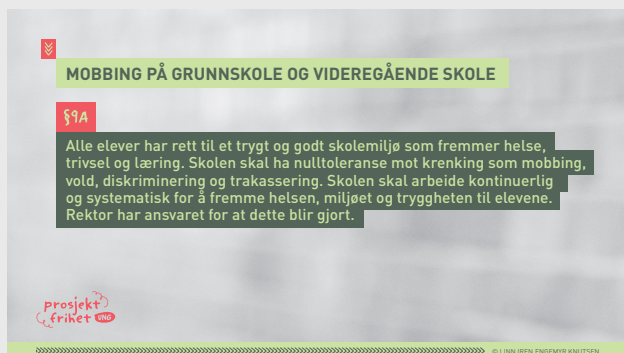
Det er også viktig å være tydelig på at man vet at det skjer mobbing og baksnakking på skolen, uten at man er ute etter å vite hvem det er, men å fokusere på hva man kan gjøre for å få til et bedre skolemiljø i fellesskap. Og da er det å appellere til både følelser, empati og regelverk nyttig.

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne i referansegruppa gav i stor grad uttrykk for at de ikke kjente uttrykket negativ sosial kontroll. 4 av 5 hadde aldri hørt dette tidligere og hadde ingen umiddelbar forklaring på hva det betydde. Det viste seg likevel at da fenomenet ble beskrevet kjente de alle igjen innholdet i fenomenet.

Deltakerne gir også uttrykk for at de kjenner seg godt igjen i beskrivelsen av press og at dette kan fungere som en fellesnevner for mobbing og negativ sosial kontroll.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise frem relevante lovtekster knyttet til tema mobbing og negativ sosial kontroll.

Her gjør man en kort presentasjon og gjennomgang av lovteksten og legger gjerne størst vekt på den første setningen: Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø. Dette betyr egentlig at alle elever har rett til frihet fra mobbing, baksnakking, og rett til å oppleve å høre til og oppleve å ha sin rettmessige plass i klassen, og på skolen.

Hvordan får vi til det? Det er et fellesskapsansvar, og noe av det dialogen disse timene skal jobbe frem mot å skape en forståelse av.

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Ingen av deltakerne kjente til denne paragrafen, og kunne ikke huske å ha sett den tidligere. De mente det var viktig at den ble tydeligere på skolen og/eller i klasserommene.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Det er ønskelig å jobbe frem en felles begrepsforståelse i gruppe.

Mobbing forstås ofte som:

Gjentatt negativ adferd eller bruk av negative ord mot noen, utestengelse.

Se mer på udir.no/laring-og-trivsel/mobbing/hva-er-mobbing/

Når man skal forstå mobbing og negativ sosial kontroll i sammenheng er professor ved Universitetet i Agder, Ingrid Lund, sin forståelse av mobbing svært nyttig og relevant. Hun beskriver mobbing som handlinger som hindrer opplevelsen av å høre til, av å være en betydningsfull deltaker i fellesskapet og ha muligheten til medvirkning.

Se mer på: dagbladet.no/kultur/utenforskap-krenkelse-og-mobbing-kan-aldri-bli-presist/70716337

Lund, I., Helgeland, A., & Kovac, V. B. (2017). På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv. Acta Didactica Norge - tidsskrift for fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid i Norge, 11(3), 19.

doi: <http://dx.doi.org/https://www.journals.uio.no/index.php/adno/article/view/4691>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne kunne fint gjøre rede for hva mobbing var, men var igjen svært opptatt av at baksnakking og utestengning var det de kjente best til, og det som var mest «effektivt» i mobbingen. Ingrid Lund sin forståelse av mobbing gav derfor mening også for deltakerne.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Det er ønskelig å jobbe frem en felles begrepsforståelse i gruppe.

Enkelt forklart kan negativ sosial kontroll forklares som at

«Noen bestemmer hvordan andre skal oppføre seg for å passe inn, og få lov til å høre til i fellesskapet.»

Den som bruker dette dialogverktøyet bør ha gode fenomenkunnskaper om negativ sosial kontroll. Neste foil viser også noen konkrete eksempler på dette. Men, fordi dette er en kort veiledning henvises det til videre lesing om tema blant annet på disse nettsidene:

- bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold___en_veileder_til_barnevernstjenesten/
- imdi.no/nora/
- dinutvei.no/fagpersoner/951-rettentil-no-unge-utsatt-for-negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-og-kjonnsmolestelse

Det er også viktig at den som underviser kjenner til regjeringens handlingsplan med tittelen «Retten til å bestemme over eget liv.» Den kan leses her: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retten-til-a-bestemme-over-eget-liv/id2542163/>

Når det snakkes om negativ sosial kontroll er det ikke alltid at situasjonene eller eksemplene som beskrives er brudd på straffeloven (§253 om tvangsekteskap eller frihetsberøvelse), men kanskje det man opplever bryter med §9a (mobbe-paragrafen) eller at det skaper ubehag hjemme eller på skolen og gjør at man ikke har det bra. Det viktige forebyggende arbeidet skjer i forkant av lovbrudd, og det kan være nyttig med en påminnelse om at «enkelt» hverdagspress og hverdagsmobbing kan få alvorlige konsekvenser.

Se også gjerne Fafo-rapporten fra 2019 om Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll:

<https://www.fafo.no/index.php/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/migrasjon-foreldreskap-og-sosial-kontroll>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne i referansegruppa kjente ikke til uttrykket «negativ sosial kontroll» tidligere, men fenomenet og innholdet i uttrykket var lett gjenkjennbart.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Med denne foilen ønsker man å kort konkretisere hva negativ sosial kontroll kan være.

Det er viktig legge til at negativ sosial kontroll ikke kun foregår i foreldre-barn relasjon, men også kan foregå mellom andre familiemedlemmer, i religiøse miljøer, i politiske grupper og mellom venner. I handlingsplaner og strategier fra regjeringen presenteres negativ sosial kontroll knyttet til integrering, og arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er derfor en fare for at negativ sosial kontroll blir sett på som et innvandrersproblem, men negativ sosial kontroll finnes også i norske miljøer. Norge er faktisk blant de landene i verden som har høyest grad av sosial strenghet.

Les gjerne mer om dette her: <https://www.magma.no/verdens-strengeste>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne i referansegruppa kjente ikke til uttrykket «negativ sosial kontroll tidligere», men fenomenet og innholdet i uttrykket var lett gjenkjennbart.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Intensjonen er å konkretisere aktuelle problemstillinger og ulike situasjoner som kan knyttes til hverdagspress, mobbing og negativ sosial kontroll.

Kan elevene selv komme opp med ulike forslag til hva slags press som kan oppstå blant venner? La gjerne elevene snakke sammen to og to før man tar dette i plenum og noterer på tavla.

Deltakerne i referansegruppa foreslår følgende:

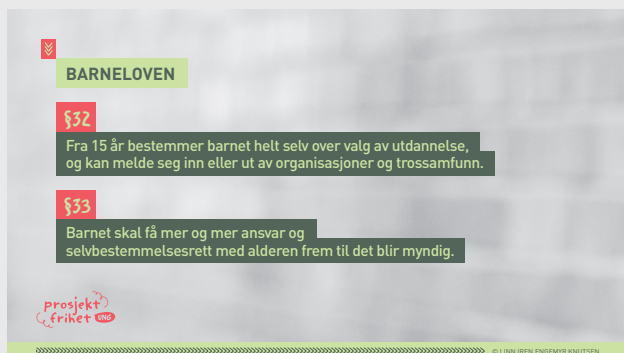
- Drikke(rus)press og festpress.
- Press knyttet til sex eller det å ha kjæreste.
- Utdanningspress fra både foreldre og venner.
- Foreldre som sjekker telefonen, ringer hele tiden og vil følge med å hva man gjør.
- Press fra familie og foreldre knyttet til å opprettholde tradisjoner.
- Press fra venner og samfunnet for øvrig knyttet til utseende, kropp, trening og mat.
- Press fordi man ønsker å tilhøre «den kule gjengen» og derfor må oppføre seg på en spesiell måte, kle seg «riktig», gjør ting man egentlig ikke vil eller liker.
- Press på sosial medier.
- Press og forventninger knyttet til utøvelse av religion fra besteforeldre, foreldre og venner.
- Tvangsekteskap.
- Press fra foreldre og venner knyttet til hvem man er forelsket i eller sammen med.
- Pengepress, eller press knyttet til økonomi. Det gis gaver mellom venner og kjærester, og det å ikke ha «nok» penger oppleves som vanskelig. Man bruker penger på hverandre for å vise at man bryr seg.
- Press med tanke på klær og hvordan man går kledd. Her kan det også være ulike forventninger fra foreldre og venner som skaper et press fra flere kanter samtidig. Noen skifter klær på bussen, bak skolen for å kunne være seg selv på skolen men la foreldre tro at man går kledd slik de vil.

Med utgangspunkt i bildet kan man fortsette å snakke om gruppa som venner, eller spørre elevene om hva som ville skje dersom to av de i vennegjengen ble kjærester. Opplever de andre former for press da?

Når man snakker om press er det også viktig å tenke på, og utfordre eleven til å reflektere rundt hvordan man kan håndtere dette presset. Forslag til løsning(er) kommer i neste time på foil nr. 5.b.

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Det var ikke vanskelig for deltakerne i referansegruppa og komme opp med eksempler på press. Et par av deltakerne var tydelig på at de opplevde både press fra venner, og press knyttet til det å ha en flerkulturell bakgrunn med ulike forventninger til atferd hjemme og «ute.»

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere relevante og viktige lovtekster knyttet til tema mobbing, negativ sosial kontroll og barn og unges frihet.

At ungdom opplever noe press, eller opplever at foreldre bestemmer og kontrollerer trenger ikke å representere negativ sosial kontroll, et lovbrudd eller mangel på frihet. At foreldre setter grenser og driver barneoppdragelse er ikke det som skal problematiseres her. Men, i noen tilfeller kan press og grensesetting gå over grenser for hva som er akseptert, og det å skape bevissthet hos ungdommen knyttet til deres egne rettigheter og friheter er viktig. Å snakke om tvangsekteskap, som vi gjør i foil nummer 4.c kan oppleves fremmed for noen, men er samtidig viktig å ha kunnskap om for at man også i elevgruppene skal kunne arbeide forebyggende mot dette.

Når det gjelder lovtekstene som presenteres her er det viktig å understreke at foreldre har både ansvar og rett til å bestemme så lenge barna er under myndighetsalder, og/eller bor hjemme. Men, loven sier samtidig at barn skal få økt ansvar og selvbestemmelse frem mot myndighetsalder, og ved enkelte alderstrinn gis det konkrete rettigheter og friheter. 12, 15 og 16 er eksempler på slike trinn.

Når barnet er 12 år kan det for eksempel være med å bestemme hvor det skal bo dersom foreldrene skiller seg. I enkelte land bestemmer for eksempel tradisjon og religion at barna automatisk skal bli hos pappa hvis foreldrene går fra hverandre. I andre tradisjoner følger barna automatisk med mor. I Norge bestemmer ikke barnet alene hvor det skal bo, men barnets mening skal legges vekt på.

Ved 15 år kan barna selv velge om de vil delta i en organisasjon og hvilken, velge utdanning og de kan velge religion, eller velge å ikke ha en religion. Det bør understrekes av selv om loven gir ungdommer på 15 år denne retten, sier loven ikke noe om foreldrenes følelser når det gjelder dette. Det er naturlig at foreldre blir lei seg dersom barna avviser den troen de har gitt dem. Det er naturlig at foreldre reagerer, sier hva de mener, men de har ikke lov til å hindre barnet sitt i å bytte religion, og de har ikke lov til å bruke trusler eller tvang i forsøk på å forhindre ungdommene fra å gjøre det. Å konvertere er en lovfestet rett i Norge som strider mot enkelte religioners regler og forventninger.

Viktig informasjon om flere rettigheter for barn og unge knyttet til alder finnes også her:

- lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#KAPITTEL_2-11
- ung.no/aldersgrenser/989_Sex_og_aldersgrenser.html
- barneombudet.no/dine-rettigheter/til-a-ikke-bli-slatt/egen-kropp/
- helsenorge.no/rettigheter/helserettigheter-for-barn-og-unge
- snl.no/seksuell_lavalder

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne i referansegruppa gav uttrykk for at de var ukjent med lovverket, men syntes det var viktig at det ble gitt kunnskap om dette på skolene.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere relevante og viktige lovtekster knyttet til tema mobbing og negativ sosial kontroll.

16 år er blant annet helserettslig myndighetsalder og den seksuelle lavalderen.

Før man viser foilen kan man gjerne spørre elevene om de vet hva helserettslig myndighetsalder er? Vet de når de kan bestille time hos lege uten at foreldrene trenger å vite om det? Vet eleven hva den seksuelle lavalderen er og hvorfor vi har en lov som sier noe om dette?

Lovtekstene er ikke presentert på egen foil da man legger opp til dialog mer enn at de skal lære seg en lovtekst. I tillegg er disse lovtekstene ikke så lette å forstå, samt at seksuell lavalder er «negativt formulert» i straffelovens §291 om seksuallovbrudd.

Det bør understrekes at loven knyttet til seksuell lavalder først og fremst er til for å beskytte barn og unge mot overgrep. Det er viktig å si noe om at man ikke må ha sex ved 16 år, og at man har full rett til å si nei. Mot til å si nei er også en viktig del av dette da mange opplever sex-press både før og etter fylte 16 år. Med en frihet følger også et ansvar, og frihet til å si «ja» betyr også frihet til å si «nei».

Mer informasjon om lovverket kan leses her:

Pasient- og brukerrettigheter, §3-4. Informasjon når pasienten eller brukeren er under 18 år og § 4-3.

Hvem som har samtykkekompetanse: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63#KAPITTEL_3

Barneombudet har også flere nyttige informasjonssider, blant annet «Hva bestemmer du om din egen helse» <https://barneombudet.no/dine-rettigheter/til-en-god-helse/hva-bestemmer-du-selv/>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne lyttet oppmerksomt da disse rettighetene knyttet til alderstrinn ble presentert, og gav uttrykk for at lovtekstene og lovene var ukjente, men at de var glad for å få informasjon om dette.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere relevante og viktige lovtekster knyttet til tema mobbing og negativ sosial kontroll.

18 år er norsk myndighetsalder, som gir rett til å stemme ved valg, ta sertifikatet, samt gir rett til å gifte seg med den man ønsker uten å trenge foreldrenes samtykke. Retten til ekteskap omfatter også likekjønnet ekteskap. En annen ting det kan være viktig å nevne er at man innenfor et ekteskap fortsatt bestemmer over egen kropp, og at dersom en partner presser eller tvinger den andre parten til sex kan det forstås som voldtekt (Ref. Straffeloven, lov om seksuallovbrudd, §291).

Noen ungdommer opplever et sterkt press fra foreldre, eller andre, om hvem de skal gifte seg med, og når de skal gjøre det. Dette fremkommer blant annet i Minela Košuta sin masteroppgaver fra Universitetet i Agder, 2018. Hun skrev om sosial kontroll og tittelen på studien er «Av og til kunne jeg ønske jeg hadde en hijab å skyld på eller noe som gjør meg synlig.» Den peker på at sosial kontroll utøves på et mangfold av måter. Oppgaven kan leses her:

https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/masteroppgave_minelakosuta.pdf

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Se kommentar fra forrige foil.

EGNE NOTATER:

[illegible]

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Noe av intensjonen her er å fortsette å identifisere presset og «plukke det fra hverandre» for å gjøre det håndterbart.

Spørsmålene som står på foilen ble også stilt referansegruppa, og de kom med følgende responser og svar:

Frykt for hva andre skal si? Det kjenner vi igjen! Vi er opptatt av hva andre skal si om oss, både venner og foreldre. Kjenner eleven i klassen igjen dette «hva skal folk si?»

Hvor kommer presset fra? Venner, familie, sosiale medier, samfunnet. Noe av presset, fra mobbing og baksnakking, kommer fra folk som er misunnelig eller sjalu. De vil ødelegge for andre, og det er viktig å forstå at de som mobber de har det ofte ikke bra selv. Andre faktorer elevene kan identifisere?

Hva kan presset gjøre med oss? Stress, spiseforstyrrelser, isolasjon, vil ikke gå på skolen, depresjon, selvmord. Andre følelser eller situasjoner presset kan skape som elevene kan identifisere?

Er det mulig å stå imot presset? Ja, det er mulig om man får støtte, opplever trygghet hos venner, og forstår at man ikke er alene. Hva tenker elevene skal til for at de står imot dette presset som kommer fra ulike hold?

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne identifiserer i stor grad at det finnes et hverdagspress som kommer litt fra alle hold, som selvfølgelig oppleves sterkere for noen enn for andre, men som alle kjente til. Presset oppleves som noe som «tvinger» en til å innordne seg, og gjør at man av og til ikke tør eller klarer å være seg selv. Presset skaper utrygghet og stress for mange.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Ønsket med denne folien, og den neste, er å ikke avslutte denne undervisningen med fokus på problem, men på en mulig løsning.

Kan man stå imot presset som kommer i form av mobbing og negativ sosial kontroll? «Ja», sier deltakerne i referansegruppa.

En mulig løsning er «mot», og dette motet styrkes av opplevelse av at man ikke står alene, men har venner og et fellesskap rundt seg. Deltakerne i referansegruppe pekte på trygghet i et fellesskap som den viktigste faktoren til å klare å stå imot et press, fordi tilhørigheten styrker følelsen av grunnleggende verdi hos enkeltmennesket og gir en følelse av å være god nok i seg selv.

Referansegruppa nevnte også at andre alternativer til å håndtere press var å fokusere på noe annet når presset meldte seg, være sammen med personer som du vet er bra for deg. Det ble også nevnt at noen ganger er press en positiv motivasjon, så noe press er bra.

Deltakerne i referansegruppe trekker også frem forbilder som viktig. Det å ha noen å se opp til styrket motet til å være seg selv, ta egne valg og stå imot presset. Forbilder kommer på neste foil.

Mot til å søke hjelp er også et viktig perspektiv, og alle siste foilen sier noe om hvor man kan søke hjelp. Det er flott om alle foilene kan bli gjort tilgjengelige for elevene slik at de lett kan benytte seg av mulighetene for hjelp ved behov.

Et annet interessant prosjekt å merke seg i den sammenhengen er Roots of empathy som tydelig viser til at det å lære seg noe om andres følelser reduserer mobbing, blant fordi det skaper og utvikler empati. Se gjerne mer om dette på:

- <https://rootsofempathy.org/>
- <https://rootsofempathy.org/norway/>

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne i referansegruppa var veldig glad i ordet «mot», og det å være modig. Å skulle betegnes som modig ville de gjerne. Mot og modighet forstås av deltakerne som det å tørre å vise hvem man er, kle seg som man vil, være sammen med den man vil, tro på det man vil, rette og slett være seg selv uten å la andres stemmer bestemme eller styre. Men, å være modig nok til dette er ikke lett fordi man frykter ensomheten ved å være for annerledes.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere mulige forbilder, og utfordre elevene til å tenke på hvem de selv har som forbilder i livet sitt.

Hvem har eleven som forbilder som kan motivere dem til å være seg selv og ta egne valg?

Referansegruppa foreslo blant annet følgende fire forbilder:

Greta Thunberg

Hun er et forbilde fordi hun er ung, tør å vise at hun bryr seg om noe viktig selv om det skrives mye stygt i media om henne. Hun er tøff! https://no.wikipedia.org/wiki/Greta_Thunberg

Kongen

Kongen er et forbilde fordi han holdt talen i 2016 om at nordmenn er et folk og inkluderte alle. Han gir god selvtillit til oss alle gjennom det han sier. Kort utdrag kan leses her: Norge er fremfor alt mennesker. "Nordmenn er nordlendinger, trøndere, sørlendinger – og folk fra alle de andre regionene. Nordmenn har også innvandret fra Afghanistan, Pakistan og Polen, Sverige, Somalia og Syria. Nordmenn er unge og gamle, høye og lave, funksjonsfriske og rullestolbrukere. Noen har god selvtillit, mens andre sliter med å tro på at de er gode nok som de er. Nordmenn er engasjert ungdom og livserfarne gamle. Nordmenn er enslige, skilte, barnefamilier og gamle ektepar. Nordmenn er jenter som er glad i jenter, gutter som er glad i gutter, og jenter og gutter som er glad i hverandre". Talen i sin helhet kan leses her:

<https://www.kongehuset.no/tale.html?tid=137662&sek=26947>

Faten Mahdi Al-Hussaini

Faten er et forbilde fordi hun tør å stå opp for egen og andres rett til å være seg selv. Hun uttrykker ønske om å definere sin egen identitet som norsk og muslim, og hun understreker at hennes frihet er ingen ting verdt om den ikke også gjelder andre.

Faten (f.1994) er fra Kerbala, Irak, og kom til Norge da hun var halvannet år gammel. Faten er eldst av seks søstre, og har bodd omtrent hele sitt liv i Oslo. Faten var bare 19 år da hun kom inn i norsk offentlighet da hun i august 2014 deltok på en demonstrasjon foran Stortinget, blant annet sammen med Oslos ordfører og statsministeren. Faten talte foran flere tusen mennesker og tok et oppgjør med ekstrem islamisme og voldshandlingene til IS. Konsekvensen av dette ble at hun ble hyllet av mange og fikk drapstrusler av andre. Av mange nordmenn ble hun sett på som en heltinne fordi hun snakket så tydelig imot IS. Av noen muslimer fikk hun æresdrapstrusler, ble spyttet på og skjelt ut, og familiemedlemmer truet med selvmord i skam. I 2017 fikk Faten et eget program på NRK TV, som het «Faten tar valget». Det handlet om at hun skulle undersøke de ulike partiene for å skape interesse for demokrati og stortingsvalg og oppmuntre unge og minoriteter til å stemme ved valget.

Da hun var på tv i dette programmet fikk hun igjen kritikk, hets og drapstrusler. Klagene kom i stor grad fra nordmenn som protesterte mot hijab på tv. Faten sier selv selv at hun står i en «konstant spagat mellom to kulturer.» På den ene siden er hun i en kollektivistisk kultur som iraker og muslim, og på den andre siden er hun i en individualistisk kultur som norsk og muslim. På den ene siden kritiseres hun fordi hun går i bukser og håndhilser på menn, på den andre siden kritiseres hun fordi hun går med hijab. Faten opplever at hun ikke aksepteres som den hun er på verken den ene eller andre siden, og hun sier: "Jeg er ikke lenger iraker og jeg er ikke norsk, jeg skal skape min egen tilhørighet og selv bestemme hvem jeg vil være." Å ta friheten i bruk for Faten koster. Det koster å tørre å være seg selv å gå imot andres regler og forventninger. Faten kjemper for retten til å være seg selv, som norsk, som kvinne og som muslim. Kjemper for retten til å bære hijab, og retten til å la være. Retten til å aksepteres som den hun er, og ikke den andre ønsker at hun skal være. Dette kan kalles mot!

Egne foreldre

Noen av deltakerne trakk frem egen foreldre som forbilder fordi de syntes de var modige som kanskje hadde begynt på et nytt studie selv om de var voksne, de jobbet hardt og viste stor omsorg for familien. Dette var forbilledlige og motiverte ungdommene til selv å ville jobbe hardt for det som var viktig i livet.

Tom ramme

Siste bilde er tomt fordi dette er ment som en utfordring for elevene å tenke på hvem de ville skulle vært avbildet der. Noe de kjenner? Noen i klassen, i byen, i familien, på tv? Dette kan gjerne diskuteres i klassen og se om det finnes noen gode forslag. Noter gjerne navn på tavla.

Ung.no skriver også om påvirkning og forbilder, og det er fint å les disse tekstene for å få en følelse med hvordan unge selv snakker om tema: https://www.ung.no/selv/C3%B8lelse/3130_Forbilder_-_hvordan_p%C3%A5virker_de.html

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Referansegruppa nevnte mange mulige forbilder, men oppsummert var det ganske få menn og de aller fleste forbildene var «langt unna», altså mediapersonligheter, internasjonale størrelser eller karakterer fra film og serier. Å finne nære gode forbilder var vanskelig, og det å finne lokaler «helter» var ikke lett.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Målet er å gi elevene en mulighet til selv å beskrive hva som er frihet for dem. Frihet er ikke en statisk størrelse, men noe som den enkelte må få mene noe om i forhold til sitt egen liv. Samtidig skal frihet forstås som en mulig kontrast til press i den forstand at presset, fra mobbing eller negativ sosial kontroll, kan begrense individets frihet.

Spørsmålene på foilen skal elevene svare på individuelt og på en Post-it lapp. Underviser deler ut denne og gir elevene noen minutter til å tenke og skrive. Etter at elevene er ferdige spør underviser om noen vil dele. Dette er helt valgfritt! Dersom ingen ønsker å dele i plenum fortsetter man til siste og avsluttende foil.

Det bør forklares at med dette spørsmålet «Hva ville du gjort hvis du var helt fri?» viser det ikke til penger eller makt, men til den indre friheten eller motet til å være den man opplever at man er, og vil være.

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Referansegruppa mente det var smart å gå mot avslutning med noen spørsmål slik at elevene kunne reflektere selv. De mente samtidig at dette var litt vanskelig, men viktig.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Målet med siste foil er å samle trådene og gi en positiv oppsummering til å stå imot press og tørre å ta egne valg. Disse to timene har hatt som mål å gjøre elevene bevisst på muligheten til å bestemme over eget liv og samtidig peke på ansvaret vi har for hverandre, både til å passe på at de andre har det bra og samtidig gi frihet til hverandre.

Hvis det er tid kan to og to sitte sammen for å forklare ordpar til hverandre. Dette er en effektiv måte å hjelpe til å huske ord og begrepet. Ordene eleven kan forklare til hverandre kan for eksempel være:

- **Press-frihet**
- **Mot-frykt**
- **Negativ sosial kontroll-mobbing**

Underviser er fri til å komme med andre ordpar som oppleves relevante for undervisningen. Denne metoden kan også brukes underveis i undervisningen.

ERFARINGER FRA REFERANSEGRUPPA:

Deltakerne kom selv med forslagene til «Tusen takk»-setninger og syntes dette var en positiv måte å avslutte på.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Det er ikke meningen at man skal snakke mye om denne foilen i klassen, men viktig at eleven blir oppmerksomme på at den finnes som en del av denne presentasjonen, og at de vil få tilgang på disse nettadressene også etter undervisningen. Intensjonen er derfor å gi konkrete mulighet til å søke hjelp og gjøre elevene oppmerksomme på at det finnes voksne som er der for å hjelpe akkurat den det gjelder i en situasjon knyttet til mobbing og negativ sosial kontroll.

Den som underviser bør gjøre seg godt kjent med de nettstedene som nevnes i foilen:

- Ung.no
- imdi.no/nora
- rødekorstelefonen.no

Andre muligheter som kan nevnes er:

- volinjen.no
- dinutvei.no
- barnevernvakten.no

EGNE NOTATER:

HVA NÅ?

Prosjekt Frihet UNG er planlagt testet som pilot i Arendal kommune og blant utvalgte Minoritetsrådgivere fra IMDi – Integrerings- og mangfoldsdirektoratet vinter og vår 2020. Målet er at Prosjekt Frihet UNG bli en del av planene for alle ungdomskolene i Arendal kommune og at det skal ligge som en fast post som gjentas årlig. Andre skoler og kommuner ønsker også å ta dette i bruk, og det er et mål at flere skal kunne sertifiseres for å bruke det vi har utviklet gjennom Prosjekt Frihet UNG.

Dette er et forebyggende dialogverktøy som tar sikte på å informere og skape refleksjon. Det betyr at utfordringene knyttet til mobbing og negativ sosial kontroll ikke er løst og avsluttet etter disse få timene. Det er derfor anbefalt å fortsette å jobbe videre i klasser/grupper med små «drypp» som kan holde bevisstheten rundt dette oppe. Oppmerksomheten rundt tematikken kan bevares ved flere grep. Det ene kan være å repetere nøkkelord i klassene, eller gjennom å knytte ord og tema til skoleoppgaver og hjemmeoppgaver.

En annen mulighet er å henge opp positive plakater med tekst som «takktak for at du ikke mobber og baksnakker.» Plakatene kan ses og bestilles på **prosjektfrihet.no**. Plakatene kan minne om tema og gir positive bekreftelser i samme uttrykk som undervisningen.

Her dere kommentarer, erfaringer, gode ideer eller tips dere ønsker å dele?

Ta gjerne kontakt med prosjektutvikler Linn Iren Engemyr Knutsen, så kan hun dele deres tips og råd med andre som bruker dialogverktøyet.

Vennlig hilsen

Linn Iren Engemyr Knutsen

Prosjektutvikler i Prosjekt Frihet,
flyktningskonsulent i Grimstad kommune og frivillig i LUNAR.

Telefon: 91 55 76 18 eller 91 60 84 82

e-post: linn@prosjektfrihet.no // linn.knutsen@grimstad.kommune.no

